

**“BAHROM VA GULANDOM” DOSTONI
QO‘LYOZMALARI: O‘ZFASHI FONDIDAGI
NUSXALAR ASOSIDA ILMIY TAVSIF**

Sultonova Dilovar Ne‘matillo qizi

*Toshkent davlat o‘zbek tili va adabiyoti universiteti Matnshunoslik va
adabiy manbashunoslik kafedrasida tayanch doktoranti,*

*“Jo‘ybori kalon” ayol-qizlar o‘rta-maxsus
islom ta‘lim muassasasi o‘qituvchisi*

**MANUSCRIPTS OF THE EPIC “BAHROM AND
GULANDOM”: SCIENTIFIC DESCRIPTION BASED ON
COPIES FROM THE FUND OF THE ACADEMY OF
SCIENCES OF UZBEKISTAN**

Sultonova Dilovar Nematillo kizi,

doctoral student at the Department of Textology and Literary Source

Studies of the Tashkent State University of Uzbek Language and

*Literature, Lecturer at the specialized Islamic secondary educational
institution for girls “Juybori Kalon”*

**РУКОПИСИ ПОЭМЫ «БАХРОМ И ГУЛАНДОМ»:
НАУЧНОЕ ОПИСАНИЕ НА ОСНОВЕ
ЭКЗЕМПЛЯРОВ ИЗ ФОНДА АН РЕСПУБЛИКИ
УЗБЕКИСТАН**

*Султонова Диловар Нематилло кызы, докторант кафедры
Текстологии и литературного источниковедения Ташкентского
государственного университета узбекского языка и литературы,
преподаватель специализированного исламского учебного
заведения среднего образования для девушек «Жуйбори Калон»*

Annotatsiya: Ushbu maqolada Abu Rayhon Beruniy nomidagi

*Sharqshunoslik institutida (O‘zFASHI) saqlanayotgan “Bahrom va Gulandom” dostoni nusxalarining
xronologik, kodikologik va matniy tavsifi berilgan. Asarning beshta asosiy qo‘lyozma va toshbosma
nusxalari aniqlanib, ularning yozuv xususiyatlari, hajmi, muqova holati va qo‘lyozma sifatidagi ahamiyati
o‘rganilgan.*

*Kalit so‘zlar: Bahrom va Gulandom, Sayqaliy, O‘zFASHI, qo‘lyozma, kodikologiya, o‘zbek dostoni,
manbashunoslik.*

*Annotation: This article presents the chronological, codicological, and textual description of the
manuscript versions of the epic Bahrom and Gulandom, preserved at the Abu Rayhon Beruni Institute of
Oriental Studies (Academy of Sciences of Uzbekistan). The study identifies four main manuscript and
lithograph copies of the work and analyzes their script characteristics, volume, cover condition,
preservation status, and scholarly significance. The article provides a scientific foundation for the further
textual study of the epic.*

*Keywords: Bahrom and Gulandom, Sayqali, Institute of Oriental Studies (UZAS), manuscript,
codicology, Uzbek dastan, source studies.*

[https://orcid.org/
0009-0008-7389-
5411](https://orcid.org/0009-0008-7389-5411)

e-mail:
[sultonovadilovar0@
gmail.com](mailto:sultonovadilovar0@gmail.com)

Аннотация: В данной статье представлено хронологическое, кодикологическое и текстологическое описание рукописных версий дастана «Бахром и Гуландом», хранящихся в Институте востоковедения имени Абу Райхона Беруни (Академия наук Узбекистана). В процессе исследования были идентифицированы четыре основные рукописные и литографические версии произведения, подробно рассмотрены особенности письма, объем, состояние обложки, степень сохранности и научная ценность рукописей. Статья служит научной основой для дальнейшего текстологического изучения дастана.

Ключевые слова: Бахром и Гуландом, Сайкали, ИВО АН РУз, рукопись, кодикология, узбекский дастан, источниковедение.

KIRISH (ВВЕДЕНИЕ / INTRODUCTION).

O‘zbek xalq dostonchiligi tarixida alohida o‘rin tutgan asarlardan biri bu – Sayqaliy tomonidan yozilgan “Bahrom va Gulandom” dostonidir. Ushbu doston o‘zining badiiy-uslubiy xususiyatlari, syujetik boyligi va obrazlar tizimi bilan ajralib turadi. Dostonning turli qo‘lyozma va toshbosma nusxalari yurtimizdagi ilmiy muassasalar fondlarida saqlanmoqda. Ayniqsa, Abu Rayhon Beruniy nomidagi Sharqshunoslik instituti (O‘zFASHI) fondida mavjud bo‘lgan bir nechta qo‘lyozmalar matnshunoslik, kodikologiya va adabiy manbashunoslik nuqtayi nazaridan katta ilmiy ahamiyatga ega.[1]

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR (ЛИТЕРАТУРА И МЕТОД / MATERIALS AND METHODS). Tadqiqot davomida avvalo O‘zFASHI qo‘lyozmalar fondidagi maxsus kataloglar o‘rganildi. Mazkur kataloglar orqali dostonning mavjud barcha qo‘lyozma va toshbosma nusxalari aniqlanib, ularning ro‘yxati tuzildi. Qo‘lyozmalar tavsifida o‘zbek matnshunosligining yetuk namoyandalari – S.G‘aniyeva, M.Qayumov, A.Holiqov kabi olimlarning ilmiy ishlari muhim metodologik asos bo‘ldi. Ayniqsa, M.Qayumovning “Adabiy manbashunoslik asoslari” asari qo‘lyozmalarni tarixiy kontekstdagi yondashuvda tahlil etishga zamin yaratdi.

Matnshunoslik nuqtayi nazaridan esa A.Holiqovning “Matnshunoslik va matn tahlili” nomli qo‘llanmasi matnni zamon, til, yozuv uslubi va tahrirlar orqali o‘rganish metodlarini ishlab chiqishda asos bo‘lib xizmat qildi.

Tadqiqotda quyidagi ilmiy-uslubiy yondashuvlardan foydalanildi:

Kodikologik tahlil – qo‘lyozmaning jismoniy holati, varaq hajmi, qatorlar soni, muqova shakli va yozuv xususiyatlari o‘rganildi;

Matniy tahlil – asarning to‘liqligi, tahrir holati, kirish va xotima qismlarining mavjudligi, yozilgan til va uslubiy o‘ziga xosliklar ko‘rib chiqildi;

Manbashunoslik yondashuvi – nusxalarning tarixiy kontekstdagi qadri, ko‘chirilgan davr yozuvi va muhitini aniqlashga qaratildi;

MUHOKAMA (ОБСУЖДЕНИЕ / DISCUSSION). Abu Rayhon Beruniy nomidagi Sharqshunoslik institutida saqlanayotgan “Bahrom va Gulandom” dostoniga oid qo‘lyozmalar quyidagilar:

1. 3430-III qo‘lyozma.

Qissai Bahrom va Gulandom.

Yozuvchisi: Sayqaliy.

Yozilgan yili – .

O‘lchami: 15,5x26.

3-kitob Sayqaliyniki 192 varoq. 276-367-betgacha.

Qatori: 11.

Yozuvi: nasta‘liq.

Yozuv tili: o‘zbekcha.

Yangiligi: kitobni qo‘lga olganda bir varog‘i bor holda topdik. O‘rtasidan bir varoq bor boshi va oxiri yo‘q. [2]

2. 8705 qo‘lyozma.

Qissai shahzoda Bahrom va malika Gulandom.

Yozuvchisi: Sayqaliy.

Yozilgan yili: 1201.

Ko‘chirgan yili: 1305.

Ko‘chiruvchi: Naim Xo‘ja Buxoriy.

O‘lchami: 13,5 x20.

Varog‘i: 121.

Qator: 15.

Yozuvi: nasta‘liq.

Yozuv tili: o‘zbekcha.

Yangiligi: 122 bet chiqdi.[3]

3. 5030 II majmuada 5ta kitob bor.

Qissai Bahrom va Gulandom.

Yozuvchisi: Sayqaliy.
Yozilgan yili –
Ko‘chirgan yili: 1274/1858.
Varoq : 139 bet, 9-139.
O‘lchami:15,5 x25,5.
Qator:15.
Yozuvi: nasta‘liq.
Yozuv tili: o‘zbekcha.
Yangiligi: 9-147- betgacha ekani aniqlandi.
Asar to‘liq holda, muqovasi qattiq jigarrang,
poygiri bor.[4]

4. 9816 I, majmua 2ta kitob.

Doston Bahrom va Gulandom.
Yozuvchisi: Sayqaliy.
Ko‘chirgan yili: 1282/1865.
Varoq: 81 bet, 1-81.
O‘lchami:15 x25.
Qator:17.
Yozuvi: nasta‘liq.
Yozuv tili: o‘zbekcha.
Yangiligi: Muqovasi qattiq,qizil, poygiri bor.
Kitobning boshi hamd. na‘at qismi yo‘q,
lekin oxiri mavjud.[5]

5. 1780 I, majmua 2ta kitob.

Doston Bahrom va Gulandom.
Yozuvchisi: Sobir Sayqaliy.
Yozilgan yili: 1229.
Ko‘chirgan yili: 1252.
Ko‘chiruvchi: Muhammad Sharif.
Varoq : -.
O‘lchami:14 x24,5.
Qator:15.
Yozuvi: nasta‘liq.
Yozuv tili: o‘zbekcha.
Yangiligi: Hamd qismi yirtilgan. Muqovasi
qattiq, yashil, poygiri bor. 94 varoq.[6]

NATIJARLAR (РЕЗУЛЬТАТЫ / RESULTS). “Bahrom va Gulandom” dostoni keng tarqalgan va ko‘plab qo‘lyozma nusxalari mavjud bo‘lgan xalq orasida mashhur asar sifatida qadrlangan. O‘zFASHI fondidagi beshta asosiy qo‘lyozma (3430-III, 8705, 5030-II, 9816-I, 1780-I) dostonning muhim kodikologik va matniy manbalaridan hisoblanadi. Qo‘lyozmalar orasida

to‘liq va saqlangan nusxalar mavjud, bu esa dostonning tanqidiy nashri uchun asos bo‘la oladi. Asarning yilma-yil ko‘chirilishi, ko‘chirish uslublari va material sifatlari o‘zgarib borgan, bu esa dostonning zamonlar osha ahamiyatini yo‘qotmaganini anglatadi. Qo‘lyozmalarda kuzatilgan tafovutlar dostonning matniy-tarixiy taraqqiyotini o‘rganishda qiyosiy va tarixiy matnshunoslik yondashuvlarini talab qiladi.

XULOSA (ЗАКЛЮЧЕНИЕ / CONCLUSION). Maqolada qo‘lyozmalarning kodikologik, matniy va manbashunoslik jihatdan tahlil qilinishi, kelgusidagi matnlarni tanqidiy nashrga tayyorlash, filologik qiyosiy tadqiqotlar olib borish uchun ilmiy asos yaratadi. Ayniqsa, saqlanib qolgan to‘liq va qisman nusxalarning farqlari matndagi rivojlanish, o‘zgarishlar, uslubiy va kompozitsion o‘zgarishlarni aniqlashga xizmat qiladi.

Tadqiqotdan kelib chiqib, Sayqaliy dostonining ilmiy-nazariy tahliliga doir yondashuvlar yanada takomillashib, qo‘lyozmalarning raqamli katalogini tuzish va elektron nashrini yaratish dolzarb vazifa sifatida qaralishi lozim.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI (ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES):

1. Abu Rayhon Beruniy nomidagi Sharqshunoslik instituti (O‘zFASHI) qo‘lyozmalar fondi kataloglari.
2. Sharqshunoslik institutida saqlanayotgan Bahrom va Gulandom dostonining 3430-III, 8705, 5030-II, 9816-I raqamli qo‘lyozma va majmualari.
3. G‘aniyeva, S. O‘zbek mumtoz adabiyoti tarixi. – Toshkent: Fan nashriyoti, 2001.
4. Qayumov M. Adabiy manbashunoslik asoslari. – Toshkent: O‘qituvchi, 1996.
5. Holiqov A. Matnshunoslik va matn tahlili. – Toshkent: Akadernashr, 2012.